

ՊԱՏԱՐԱԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍԱՆ ԶԲԱՆՍԻՍԿՈՅԷՆ ԴԷՊԻ ՍԻՏՆԻ

Մտերի կրեկայացնեմ հետաքրքրական յօդուած մը ստորագրուած Գեր. Տ. Ասողիկ Ծ. Վրդ. ի կողմէ որ այժմ իրեն Հոգեւոր Հովի կը գտնուի Աւստրալիա:

Գեր. Տ. Ասողիկ Ծ. Վրդ. Ս. Արսուսը երէց անդամներէն մէկն է որ երկար տարիներ իրեն Հոգեւոր Հովի պաշտօնավարած է Զինասանի մէջ: Հինգ տարիներ առաջ, Զինասանի բաղաճական խառնակ վիճակին պատճառաւ վերադարձած էր ի Ս. Արսու, տարի մը ետք մեկնելով Հիւս. Ամերիկա, ուր երեք ամիս առաջ ստացաւ Ծաղազոյն վարդապետութեան աստիճան: Այս առիթով Սիոն ի սրէ կը մտադրէ Գեր. Հայրօտարին կարողութիւն, լատգոյնս յաջողելու համար աստուածաճառնոյ եւ ազգօգուտ իր աշխատանքներուն մէջ:

ԽՄԲ.

«Փողովեցէ գնեխաւեայ կոստան
զի մի ինչ կարեցէ»

Քանի մը սրտակից բարեկամներու ուղեկցութեամբ, որոնք կրցիր էին ժամանակ գտնել և դալ զիս ուղարկելու համար Սան Ֆրանսիսկոյի նաւահանգիստը, որոնց գլուխը մեր սիրելի եղբայր և Գալիֆօրնիոյ արժանաւոր Առաջնորդ Գեր. Տ. Շնորհք Ծ. Վրդ. Գալուստեանը, բարձրացանք ժամը 11ին ՕՒԷՁԷՑԻ վրայ, որ պիտի տանէր զիս Աւստրալիա — Սիւնի:

Կէսօրին ճիշդ, նաւը քաշեց իր կամրջակը եղերքէն և խաբիսը ու հեռացաւ քարափէն, մեր սիրելի բարեկամները վերջնականապէս բաժնելով մեզմէ. պահ մը կորսուեցայ հսկայ նաւին մէջ, մենակ հայ եկեղեցական ճամբորդս, բայց տակաւ առ տակաւ դէմքեր անձանօթ՝ սկսան ժպտալով մը կամ բարեկամ ընտելանալ և բարեկամանալ: Ծովին ալիքները երթալով ուսիլ սկսան, մեր նաւը աջ ու ձախ կ'օրօրուէր: Յաջորդ օրը առաւունք վաղուցիկ աղանջանը տրուեցաւ փորձի համար, փրկութեան բաժնիքները մեր վիզերէն անցուցած վաղեցիկ իւրաքանչիւրս իր սրտուած տեղը. նաւը մեծ քաղաքի մը տպաւորութիւնը կը թողուր, հազար հինգ հարիւր ճամբորդներ տանդուխտներէն վեր ու վար,

նրանց քննարուէն մէջ, խուճապի մատնուած իրենց թով կը վազվէին. անհուն ովկիանոսին վրայ, փորձն անգամ սարսաղակցիկ է:

Հինգ օրեր շարունակ ալիքներու վրայ ծախէն յետոյ հասանք Հաճախան կղզիները, որուն մայրաքաղաքն է Զոնօլուլու: Այս կղզի իսումրը աշխարհի ամենէն մեկուսացած վայրն է. կը գտնուի կարեւոր ցամաքէն որեւէ ուղղութեամբ երկու հազար մղոն հեռու: Ութը կղզիներէն եօթը մարդարնակ են, 6400 քառակուսի մղոն տարածութեամբ և 500 000 բնակչութեամբ, որուն կէսը կ'ապրի Զոնօլուլուի մէջ. տեղացիք Արիական ծագում ունին, կը կարծուին եկած ըլլալ Ասիայէն, Մալայիան թերակղզիի վրայով, 500 Յ. Ք., թէ 1947ին կատարուած գիտական հետախուզութիւնները հակառակ ուղղութիւնէ մը եկած ըլլալին կը հաստատեն:

Մինչև 1779 կղզին անկախ էր, 1791ին Քամահամէհա Ա. կը թագաւորէր: Նաւագետ Վանքուզըր երկու անգամ այցելեց այս կղզիները, 1792ին և 1794ին, Անգլիոյ Ճօրճ Գ. ի կայսրութեան միացուց երկիրը, բայց կեդրոնական կառավարութեան կողմէ հաստատութիւն չգտաւ այս ակօր:

Կղզիին վերջին թագաւորն էր Քալաքաուա, որուն ժամէն յետոյ իր քոյրը յաջորդեց, տարի մը վերջ հրաժարեցաւ գահէն ու երկիրը եղաւ հանրապետական, առանց արիւնահեղուքի: 1897ին Ամերիկեան իշխանութեան տակ մտաւ, յաջորդ տարին տեղական կառավարութիւն մը հիմնուեցաւ, 1900ին իրր նախագահ ունեցաւ Տօլ անուն ոմն, 1940ին Միացեալ Նահանգներու Միութեան միացաւ, Ռուզվելթի իշխանութեան օրով. Ռուզվելթ Ամերիկայի նախագահներէն առաջինն էր որ այցելեց Զոնօլուլու 1934ին:

Առաւունք ժամը 8ին, երբ տակաւին նաւը չէր խաբիսած եղերքին, պզտիկ շոգեմակոյիով մը եկան բարեգալուստի և զիմաւորութեան Զոնօլուլուի պարող աղջիկները, իրենց նուագարաններով, պաննի տերեւէ շրջազգեստներով, ծաղիկներով պըճնուած, վեր բարձրացան, նաւին առաջին յարկը, ուր հաւաքուած էին բոլոր ճամբորդները: Գոյնզոյն ու բուրբուռաւէտ ծաղիկներէ զօրծուած մանեակներ անցուցին բոլոր ճամբորդներու վիզերէն, սկսան

սուազել, երգել ու պարել Հաւայեան լեզուով, Համակ ժպտաւ և կեանք էին կարծես արեւոտ այդ երկրին արեւախոյժ գտարիկները. իրենց երկրի բնութեան պէս ունէին վայրենի ու անարուեստ հրապոյրմը, ճկուն, ծիծաղկոտ ու համակրելի արտայայտութիւն. համակ բոյր, քաղցրութիւն ու երգ, զրախտանման այդ երկրին շարժուն ու կենդանի պատկերն էին, թռչուններու երգին, ծաղիկներու բոյրին, անծայրածիր ոգիների խաղաղ ու օրօրուն պշտէքին, այդ բոլորէն շող մը, բոյր մը, խոյժ մը, թրթրա մը ունէին իրենց էութեան մէջ: Բոլոր ճամբորդները այդ զգլխիչ մթնոլորտի ազդեցութեան տակ կարծես փոխադրուած էին բերիներու աշխարհը. նաւին բոլոր զեղեցկուհիները պահ մը վերջնանուած էին ու մոռցուած Հոնոլուլուի առինքնող նոր գեղեցկութիւններով: Նուազեցին, երգեցին ու պարեցին այդ ծովանոյշները: Ծամբորդներէն ոմանք կը ձայնակցէին անոնց, ուրիշներ հիացիկ նայուածքով ու սրբազան թովշանքով մը հմայուած, կը հետեւէին անոնց ներդաշնակ օրօրումներուն, թրթռուն ձայնին, համակ երաժշտութիւն զարձած, ծովէն ծնած նոր երգին ու մրմունջին:

Նուր կամաց կամաց, նազանքով, երգի ու պարի շոյանքով կը մօտենայ քարափին, ու յանկարծ նուազախումբը եզերքէն կը սկսի ծովափին ուռազ մը մեկնուել, տարբեր հրապոյրով, տարբեր գեղեցկութեամբ. թաշկինակի և ձեռքի շարժումները նշմարելի կ'ըլլան, կամաց կամաց դէմքերու գլծերը որոշ կերպով կը պարզուին առաւան արեւին առաջին ճառագայթներուն հետ, թուխ սակայն անուշութեամբ նրթուած գիւմանկարներ, անհամբեր կը սպասեն մեր բոլորին եզերք հասնելուն:

Կանխաւ եղած կարգադրութեան մը համաձայն զուրս կը վազենք նաւէն, հինգ օրուան բանտային վիճակէն թեթեւացած, ծովուն ալեկոծութենէն ձեռնուած ու յոյնած, ցամաքի կարօտով, մանաւանդ Հոնոլուլուի չպատմուած բնութեան գեղեցկութիւններով հետաքրքիր, զուրս կը նետուինք անհամբեր, կը լեցուինք հանրակառքերու մէջ, երթալ տեսնելու համար բնութեան ուրիշ հրաշալիքները: Օղբ մեղմ, արեւոտ ու պայծառ, գինովցնող անուշութիւն մը կը բուրէ ամէն կողմ. մոռցած

ենք ոգիւններու վայրագ ալեկոծութիւնը, այսօր հանդարտ է հայելիի մը պէս, քանի մը ժամ ցամաքէն առնել կ'ուզենք մեր կարօտը և ըմբռնել բնութեան գեղեցկութիւնները: Երգնաձեռնէք մեծ քաղաքներու ձեռակերտ գեղեցկութիւններէն ու ճարտարութիւններէն, մանաւանդ ապրիլով Ամերիկայի նման մեծափայտաւ ու հարուստ երկրի մը մէջ ուր ամէն օր կը հանդիպիս մտաւայաց արուեստի գլուխ-գործոցներու: Հոնոլուլու մեր լեզուով կը թարգմանուի երկնային հանդիսարան. մեր առաջնորդը տեղացի, միջակ տարիքով ու հասակով մէկն է, տեղեկութիւններ կուտայ անցած ատեններ և կը բացատրէ զխաւեր տեսարժան տեղերը: Հին թագաւորական պալատին առջեւ անցանք, գեղակերտ երկայարկանի պղտիկ տուն մըն է, մասնք ճարտական կոստումն մը, մաքուր ու ջահերով զարդարուած ոչ շատ մեծ մեհեան մը, Պուտուայի մեծագիր ու փոքր արձաններ բազմած քիմի մը վրայ, խաղաղօրէն խորասուզուած մթաստուեր խորութեան մը մէջ, տարտամ հեռաւորութեան մը յառած իր նայուածքը, անէացումի խորհուրդին մէջ հիւսած դեռ կ'ապրի շատերու խաղաղ ու զգայալիկ կոյտեսան համար: Ես տեսած էի Պուտուայի մեհեանները ասկէ առաջ, Չինաստան և ի ծարուն, սակայն հոս բաւական ազդուած են քրիստոնեայ Ամերիկայէն, ներքին կահաւորման ու արտաքին ձեւերուն մէջ: Պուտուայի արձանը սակայն նոյնն է ամէն տեղ:

Այցելեցինք Մորմոններու նորաշէն տաճարը, գեղեցիկ ու գրաւիչ շրջափակով, աւելի գրաւիչ քան տաճարին շէնքը. ներս մուտքը միայն անդամներուն կարելի է, ուստի շրջան մը կատարեցինք շէնքին շուրջ կողմ. պաշտօնեայ մը բացատրութիւններ տուաւ իրենց աղանդի ծագման շուրջ ու տեղաւորութեանք կտաքերու մէջ, շարունակելու համար մեր պատշաճ: Ուրապոտոյոս ճամբաներով բարձրացանք լեռան մը լանջերն ի վեր, մեքենավարը կանգ առաւ տեղ մը ցոյց տալու համար համայնապատկերը, մը զէպի վար քաղաքը և ծովի հրաշալի տեսարանը և զէպի վեր երկու ջրվէժներ, երկու հարկուր մէկը բարձրութենէն գահավէժ կ'ըլլային, յիշեցնելով մեզի Եօսամիտի գեղեցիկ ջրվէժները: Մեր առաջնորդը

մեզի բացատրեց թէ այդ ջրվէժներէն մէկուն ջուրը որոշ տեղէ մը սկսեալ գէպի վեր կ'երթայ փոխանակ վար հասելու: արդարեւ հեռուն կը տեսնուէր որ այդ մէկ ջրվէժին ջուրը մինչև որոշ տեղ մը հասնելէ ետք, նոր և սուր գահաձէժի մը սկիզբին գէպի վեր օդին մէջ կը կորսուէր սաստիկ հոգէ մը քշուած, իսկ միւսը վար կը թափուէր մեծ ուժգնութեամբ:

Կէսօրին կեցածք պանդոկի մը պարտէզին մէջ, ճաշի մասնաւոր տափերը որ նաւէն հետերնիս տարած էինք. բացինք, ճաշեցինք ու ճամբանիս շարունակեցինք: այս անգամ շաքարեղէզի և անանասի անձայրածիր դաշտերէն անցնելով, Հանդիպեցանք նաև պատմական Բրլ շարպըր, ուր տակուսին կ'երեւէին ընկղմած նաւի կայմեր ջուրերէն վեր:

Պտույտէն վերադարձին, հետաքրքրուեցայ գտնել հայերու հետքեր այս անձանօթ ու հեռուոր խորքը Սաղաղականի. հեռաձայնի զիրքը ասի և հոն գտայ Ռոյ Էստեան անուն հայ մը. թելեֆօն բացի, բացատրեցի իմ ով ըլլալս, հրախրեցի զինքը որ նաև գայ. մէկ ժամէն իր ամերիկացի տիկնոջ հետ եկաւ. Ռոյ Կարնեցի ծնողքի մը, Էստեաններու տղան է, երիտասարդ: Ծնած է Ճարոն, իր ուսումը առած՝ Շանկհայ, իրրե թղթակից ամերիկեան մեծ լրագրի մը, Էստեիկքս Բեհսի: Զիս տարին իրենց տունը ճաշի. ունի շուրջ տաս տարեկան տղայ մը, Դանիէլ անունով իր աւաղին կնոջմէն որ մեկուս է. իր շատ ազնիւ տիկինը իսկոյն կը սկսի կերակուրի պատրաստութեան. ցաւ կը յայտնէ որ հայկական կերակուրներ չկրնար պատրաստել. ճաշէն վերջ զիս տարին ուրիշ հայ տիկնոջ մը տունը. ամուսինը ամերիկացի մըն է, տիկինը Ֆրէզնոյէն Յակոբեաններու աղջիկն է, Մշեցի ծնողքէ. մայրը տակուսին հոն, եղբայր մը ունի Լոս Անճէլըս: Հոն կան ուրիշ երկու հայեր ալ, մին Յակոբ Բարաշէան, որ թէ կ'ուսանի և թէ կ'ուսուցանէ համալսարանի մէջ, մէկ մըն ալ դարձեալ Էստեիկքս Բեհսի լուսանկարչական բաժնին մէջ կ'աշխատի. անուննին և հասցէնին չունենալուս պատճառաւ ու ժամանակի սղութեան հետևանք կարող չեղանք հանդիպիլ անոնց ևս: Հայ եկեղեցական երեսուցը ասանկ աշխարհի կեդրոններէն հեռու

վայրերու մէջ ցրուած հայերուն համար շատ աւելի ոգեորիչ ու տպաւորիչ է. կարծես երկինքէն իջածի պէս ընդունեցին զիս տեղւոյն հայերը. անակկայօրէն, հոգեկան մեծ հրճուանք ու բաւականութիւն ունեցան, կը սիրեն տեսնել հաճոյքով ու կարօտով իրենց եկեղեցականը:

Կէս գիշերին հրաժեշտ տուինք մեր նոր բարեկամներուն և Հօնօլուլուին, որ այնքան սրտազին ընդունելութեամբ զխաւարած էին մեզ առաւել կանուխ: Մասնաւորաբար յիշատակելի օր մը եղաւ այս օրը ինծի և հոն ապրող հայերուն համար: Ժամ մը վերջը, անհուն սկիզբներու դարձեալ գմեղ առաւ իր անյատակ ու անեզր ալիքներուն վրայ, բայց խաղաղ ու տաքուկ այս անգամ:

Հօնօլուլուէն Ֆիճի վեց օրուան ճամբայ է. Սըվա, կղզեխումբի ամենէն մեծ ու հարուստ կղզին է: Ամերիկեան կիսագունդէն անցանք Հին Աշխարհի, Ասիական կիսագունդը, Ամերիկայի հաշիւս վերջացաւ. իսկոյն 19էն ցատկեցինք 21ը, Երկուշաբթին մէջը գնաց, Կիրակիէն յետոյ Երեքշաբթի եղաւ. օրագրութիւնս խանդարուեցաւ:

Առաւել կանուխ, խցիկիս սպասաւորը ինծի պատկերաւոր, տպուած թուղթ մը բերաւ. հասարակածը անցած ըլլալու վկայականն էր, ճակատը կնքուած ահաւոր դատկերովը նեպտուն չաստուծոյն, շրջապատուած իր ծովային բոլոր ուժերով: Հոսովէական զիցարանութեան մէջ ջուրերու և ծովերու աստուածն է, հաւասար յունական Պոսիդոնին: Նեպտուն իր մեհեանը ունէր Հոսմի մէջ 390 թուականին Ն. Ք.: Հինգ օր շարունակ պայքարեցաւ, փոթորիկներ յարոյց մեր նաւին դէմ իր անողոքելի բարկութեամբ և վերջապէս ճանչցանք իր վեհապետական իշխանութիւնը, դաշինք կնքեցինք ու խաղաղութիւնը հաստատուեցաւ ծովերու կայսրութեան մէջ: Արեւ իր սլաքներով, այրող ճառագայթներով պարտութեան մատնեց նեպտունը իր բոլոր ուժերով:

Սիւնի

ԱՍՈՂԻԿ Ծ. ՎՐԴ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Մշտեալ յաւիտէի)